Chapter-4
कर्मगौरवम्

प्रश्न और उत्तर

प्रश्न 1. संस्कृतभाषया उत्तरत -
(क) अयं पाठः कस्मात् ग्रन्थात् सङ्कलितः ?
(ख) अकर्मणः किं ज्यायः ?
(ग) जनकादयः केन सिद्धिम् आस्थिताः ?
(घ) लोकः कम् अनुवर्तते ?
(ङ) बुद्धियुक्तः अस्मिन् संसारे के जहाति ?
(च) केषाम् अनारम्भात् पुरुषः नैष्कर्म्यं न प्राप्नोति ?

उत्तरम् :
(क) 'भगवद्गीता' ग्रन्थात् सङ्कलितः।
(ख) अकर्मणः कर्म ज्यायः।
(ग) जनकादयः कर्मणा एव सिद्धिम् आस्थिताः।
(घ) यद् यद् आचरति श्रेष्ठ: लोकः तत् अनुवर्तते।
(ङ) बुद्धियुक्तः अस्मिन् संसारे सुकृतदुष्कृते जहाति।
(च) कर्मणाम् अनारम्भात् पुरुषः नैष्कर्म्यं न प्राप्नोति।

प्रश्न 2. नियतं कुरु कर्म त्वं ..... प्रसिद्ध्येदकर्मणः अस्य श्लोकस्य आशयं हिन्दीभाषया स्पष्टीकुरुत।
उत्तरम् :
द्वितीय श्लोक के सरलार्थ एवं भावार्थ का उपयोग करें।

प्रश्न 3. 'यद्यदाचरति ..... लोकस्तदनुवर्तते' अस्य श्लोकस्य अन्वयं लिखत।
उत्तरम् :
सप्तम श्लोक का अन्वय देखें।

प्रश्न 4. अधोलिखितानां शब्दानां विलोमान् पाठात् चित्वा लिखत –

उत्तरम् :

वशः - **अवशः**

(क) बुद्धिहीनः - **बुद्धियुक्तः**
(ख) दुष्कृतम् - **सुकृतम्**
(ग) अकौशलम् - **कौशलम्**
(घ) न्यूनः - **ज्यायः**
(ङ) कर्मणः - **अकर्मणः**
(च) दुर्गुणैः - **गुणैः**
(छ) कदाचित् - **सततम्**
(ज) निकृष्टः - **श्रेष्ठः**

प्रश्न 5. अधोलिखितेषु पदेषु सन्धिच्छेदं कुरुत -
जहातीह, ह्यकर्मणः, शरीरयात्रापि, पुरुषोऽश्नुते, तिष्ठत्यकर्मकृत्, प्रकृतिजैर्गुणैः, कर्मणैव, लोकस्तदनुवर्तते, जनयेदज्ञानाम्

उत्तरम् :

(क) जहातीह = **जहाति + इह**
(ख) ह्यकर्मणः = **हि + अकर्मण:**
(ग) शरीरयात्रापि = **शरीरयात्रा + अपि**
(घ) पुरुषोऽश्नुते = **पुरुषः + अश्नुते**
(ङ) तिष्ठत्यकर्मकृत् = **तिष्ठति + अकर्मकृत्**
(च) प्रकृतिजैर्गुणैः = **प्रकृतिजैः + गुणैः**
(छ) कर्मणैव = **कर्मणा + एव**
(ज) लोकस्तदनुवर्तते = **लोकः + तत् + अनुवर्तते**
(झ) जनयेदज्ञानाम् = **जनयेत् + अज्ञानाम्**

प्रश्न 6. अधोलिखतवाक्येषु रेखाकितपदानां विभक्तीनां निर्देशं कुरुत -
(क) योगः कर्मसु कौशलम्।
(ख) जीवने नियतं कर्म कुरु।
(ग) कर्मणा एव जनकादयः संसिद्धिम आस्थिताः।
(घ) अकर्मणः कर्म ज्यायः।
(ङ) कर्मणाम् अनारम्भात् पुरुषः नैष्कर्म्यं न अश्नुते।

उत्तरम् :
(क) कर्मसु - कर्मन्, षष्ठी-विभक्तिः, एकवचनम्।
(ख) कर्म - कर्मन्, द्वितीया-विभक्तिः, एकवचनम्।
(ग) कर्मणा - कर्मन्, तृतीया-विभक्तिः, एकवचनम्।
(घ) अकर्मणः - अकर्मन्, पञ्चमी-विभक्तिः, एकवचनम्।
(ङ) कर्मणाम् - कर्मन्, षष्ठी-विभक्तिः, एकवचनम्।

प्रश्न 7. प्रदत्तमञ्जूषायाः समुचितपदानां चयनं कृत्वा अधोदत्तशब्दानां प्रत्येकपदस्य त्रीणि समानार्थकपदानि लिखन्तु -
अनारतम्, मनीषा, गात्रम्, दुष्कर्म, प्राज्ञः, कलुषम्, शेमुषी, अविरतम्, कोविदः, कायः, मतिः, पातकम् , देहः, मनीषी, अश्रान्तम्।

उत्तरसहितम् :

(क)	**विद्वान्**	प्राज्ञः	कोविदः	मनीषी
(ख)	**शरीरम्**	गात्रम्	कायः	देहः
(ग)	**बुद्धिः**	मनीषा	शेमुषी	मतिः
(घ)	**सततम्**	अनारतम्	अविरतम्	अश्रान्तम्
(ङ)	**दुष्कृतम्**	दुष्कर्म	कलुषम्	पातकम्

प्रश्न 8. कर्म आश्रित्य संस्कृभाषायां पञ्च वाक्यानि लिखत –

उत्तरम् :
(i) अकर्मणः कर्म ज्यायः भवति।
(ii) अकर्मणः शरीरयात्रा अपि न सम्भवति।
(iii) अतः असक्तः सततं कर्तव्यं कर्म समाचरेत्।
(iv) जनकादयः कर्मणा एव संसिद्धिम् आस्थिताः।
(v) योगः कर्मसु कौशलम्।

प्रश्न 9. पाठे प्रयुक्तस्य छन्दसः नाम लिखत –

उत्तरम् :
'अनुष्टुप् छन्दः।